

Hvordan opstår folkedrab? – tre teoretiske bud

<https://folkedrab.dk/hvad-er-folke-drab/hvordan-opstaar-folke-drab-tre-teoretiske-bud>

Hvordan udvikler et folkedrab sig? Hvad får mennesker til at slå deres medmennesker ihjel? Det er svært at sætte folkedrab på formel, men flere forskere har alligevel gjort forsøget. Her er tre forskeres bud på, hvordan og hvorfor folkedrab finder sted.

Jødiske mænd afventer udvælgelse i Auschwitz ©USHMM

Barbara Harff: Hvad udgør en risiko?

Barbara Harff var forsker ved det amerikanske flådeakademi. Hun har beskæftiget sig med folkedrab og politisk motiverede massedrab siden 1955.

Harff har set på forskellige faktorer og konkluderer, at folkedrab og politisk motiverede massedrab oftest sker:

- I forbindelse med et voldeligt magtskifte, f.eks. en revolution, hvor ønsket om en ny samfundsorden er til stede,
- som led i en strategi under eller lige efter borgerkrig, eller
- efter at et oprør er slået ned.

Hun konkluderer også, at risikoen er størst i samfund med et diktatorisk styre, og hun mener, at folkedrab oftest bliver udløst af en elite med en ekskluderende ideologi, og/eller hvis eliten repræsenterer en etnisk minoritet. Endnu en omstændighed, som kan have indflydelse, er landets internationale samhandel. Hvis et land handler meget med andre lande, minimerer det risikoen for folkedrab væsentligt. Risikoen er også højere i samfund, hvor der tidligere har fundet folkedrab eller politisk motiverede massedrab sted, og hvis der har været et eller flere voldsomme politiske oprør.

Ifølge Harff kan disse faktorer tilsammen lede til folkedrab. Er de til stede hver for sig, er risikoen derimod ikke så stor.

Gregory Stanton: Folkedrab som stadier

Gregory Stanton er folkedrabsforsker og -aktivist. Han har bl.a. beskæftiget sig med, hvordan man kan forhindre folkedrab og har stiftet organisationen ”Genocide Watch”, som han også er formand for.

Stanton mener, at folkedrab udvikler sig i ti stadier, som man bør være opmærksom på, hvis folkedrab skal forhindres. Ifølge Stanton og andre forskere, der benytter hans model, behøver stadierne ikke nødvendigvis at komme i samme rækkefølge. Benægtelse af folkedrabet kan f.eks. både forekomme i de indledende faser og til allersidst. Men hvert stadie forstærker hinanden. De processer, som kendetegner det første stadie stopper desuden ikke når og hvis det næste stadie indtræder, men vil være til stede under hele processen frem mod et eventuelt folkedrab. De ti stadier er:

1. **Klassificering**, som foregår i alle samfund og er et redskab til at afgøre, hvilken identitet man har, og hvilken gruppe man tilhører. Klassificering kan dog også bruges negativt, hvis det fx er forbudt at blande grupperne, eller hvis de bliver behandlet meget forskelligt.
2. **Symbolisering** er også en almindelig proces, der kan bruges negativt. Symbolisering består i, at forskellige grupper gives navne eller symboler eller karakteriseres ud fra bestemte træk såsom udseende eller klædedragt.
3. **Diskriminering** forekommer, når en dominerende samfundsgruppe bruger love og politisk magt til at fratage retten fra mindre magtfulde grupper.
4. **Dehumanisering**. På dette stadie bruges klassificering og symbolisering til at nedgøre en gruppe ved at betegne dem som umenneskelige, eksempelvis ved at sammenligne dem med dyr.
5. **Organisering**. Folkedrab begås altid af grupper, og kræver derfor organisering og planlægning. Det kan bestå i at skaffe våben og træne de, der skal udføre folkedrabet. Ofte foretages den af stater eller militære grupper.
6. **Polarisering** består i at moderate grupper – modstandere af den proces, der er i gang – elimineres.
7. **Forberedelse** er langt mere detaljeret end det fjerde stadie, organisering. De konkrete ofre identificeres og registreres, fx ved at tildele dem Id-kort. Ofrene kan eventuelt også blive frataget deres ejendom, og de kan blive samlet i ghettoer, bygninger eller lejre.
8. **Forfølgelse** er kendetegnet ved, at ofrene bliver identificeret og udskilt på baggrund af deres tilhørsforhold til en bestemt gruppe.
9. **Udryddelse** består i at fordrive, voldtage eller dræbe de ofre, som er blevet udskilt.
10. **Benægtelse**. Når et folkedrab finder sted, forsøger gerningsmændene at skjule og benægte, hvad de har gjort.

Stantons teori er motiveret af et ønske om at forhindre folkedrab. Derfor har han for hvert stadie også formuleret anbefalinger til, hvordan et eventuelt folkedrab kan standses.

[Læs mere om Gregory Stantons ti stadier](#)

Holocausts stadier ifølge Hilberg

Der er også andre eksempler på, at folkedrab er blevet inddelt i stadier.

Holocaustforskeren Raul Hilberg fremsatte allerede i 1961 den teori, at Holocaust udviklede sig i fire stadier:

- I. Definition
- II. Ekspropriation
- III. Koncentration
- IV. Drab

Først definerede nazisterne, *hvem der var jøder*, dernæst blev de *frataget deres ejendom*, så *samlet i ghettoer* og endelig blev de *dræbt*.

Ervin Staub: Folkedrabs psykologi

Ervin Staub er professor i psykologi og beskæftiger sig med psykologiske aspekter af fred og konflikt. Han har også arbejdet med forsoning i Rwanda.

Ervin Staub mener, at udviklingen hen imod et folkedrab sker gradvist og næsten ubemærket. Ifølge Staub er tre ting særligt afgørende for, at folkedrab kan udvikle sig:

- I. Svære levevilkår
- II. Gruppedynamikker
- III. Visse kulturelle/samfundsmæssige træk

Svære **levetilstande** kan betyde, at en gruppe føler sig truet både fysisk og psykisk, fordi gruppens medlemmer oplever, at de ikke har kontrol over deres eget liv. Man forsøger at finde en forklaring på de svære levevilkår, men ofte er det ikke muligt, og i stedet retter man sin frustration mod andre. Det sker tit samtidig med, at gruppen ændrer verdenssyn og udvikler en ideologi, som kan give håb om en lysere fremtid uden ”de andre”. Gradvist ændrer gruppen sin opfattelse af verden og af, hvad der er rigtigt og forkert.

Det at tilhøre en **gruppe** er vigtigt for et menneskes identitet og selvfølelse, og truslen gør, at der opstår et behov for at beskytte sig selv og for at styrke sit og gruppens selvværd. Det kan ske ved at fremhæve sig selv på bekostning af andre udenfor eller i gruppen, hvorved gruppefølelsen bliver styrket. Netop gruppedannelsen spiller en vigtig rolle, idet moralfølelsen ifølge Staub er mindre i grupper end hos individer. Ansvarsfølelsen bliver mere diffus, og gruppens medlemmer overlader ofte styringen til gruppen og dens ledere. I yderste konsekvens bliver gruppefølelsen så stor, at man er villig til at ofre sit liv eller slå ihjel for fællesskabet.

Forklaringen på, hvorfor mennesker kan begå folkedrab, skal ifølge Staub også findes i forholdet mellem individ og samfund. Nærmere bestemt i den måde, mennesker bliver formet af **det omgivende samfund**, og de erfaringer, de gør sig. Det er eksempelvis mere sandsynligt, at man accepterer voldshandlinger, hvis man vokser op i et stærkt voldeligt samfund, end hvis man lever i et samfund, hvor vold ikke hører til dagligdagen. Risikoen er også større i stærkt autoritære og meget ensrettede samfund. Gerningsmænd formes og udvikler sig – ligesom et folkedrab – også gradvist.

Kritik af Ervin Staub

Ervin Staubs teori om at et folkedrab udvikler sig ved, at diskriminationen gradvis bliver øget, er hans mest kendte og også hans mest kritiserede idé.

Psykolog og politolog Jacques Semelin har fx indvendt, at et folkedrab ofte kan udvikle sig meget hurtigt, og at et samfund kan ændre sig drastisk på meget kort tid.

Sociologen Helen Fein har kritiseret Staub for, at hans teori ikke gør det muligt at skelne mellem folkedrab og andre former for social uro.

Kan folkedrab forebygges?

Den viden, vi har om folkedrab, bruges bl.a. til at forhindre nye folkedrab. FN og USA har fx udpeget nogle risikofaktorer, bl.a. baseret på Harffs teorier, som kan lede til folkedrab, og som man bør holde øje med, hvis folkedrab skal forhindres i fremtiden. Men nye folkedrab finder alligevel sted. Det er tilsyneladende svært at omsætte viden til handlinger, som kan forhindre eller stoppe folkedrab.

Læs mere om [forebyggelse af folkedrab](#)

Artiklen er oprindeligt skrevet af daværende ph.d.-studerende Anne Wæhrens, DIIS i juni 2013. Artiklen er senest opdateret i 2024 af Matthias Bjørnlund, historiker.